

Liudmyla Ishchenko, Uman State Pedagogical University

*Docent, Candidate of Pedagogical Sciences, Preschool Education
Department*

***The essence of the phenomenon of “creative individuality of the child
of preschool age”***

Abstract: This article is devoted to disclosure of the phenomenon of “creative individuality of the child of preschool age”. The interpretations of the leading concepts in the context of the research problem (personality, individuality, creativity, the subject of creative activity) are presented.

Keywords: personality, individuality, creativity, creative individuality of the child of preschool age.

*Людмила Іщенко, Уманський педагогічний університет,
доцент, кандидат педагогічних наук.*

***Сутність феномена “творча індивідуальність дитини
дошкільного віку”***

Анотація. Стаття присвячена розкриттю феномена творча “індивідуальність дитини дошкільного віку”. Представлено трактування провідних понять у контексті досліджуваної проблеми: особистість, індивідуальність, творчість, суб’єкт творчої діяльності.

Ключові слова: особистість, індивідуальність, творчість, творча індивідуальність дитини дошкільного віку.

Поняття «творча індивідуальність людини» не розглядається спеціально у жодному словнику. Воно зустрічається в ряді педагогічних досліджень (Р.Богданова, Г.Грішина, О.Іванова, М.Казакіна, В.Максакова, Л.Мільто В.Кан-Калик, Л.Новікова, Н.Пілюгіна, В.Сластьонін та ін.). Проте більшість авторів не пояснюють, що саме вони вкладають у зміст цього поняття, вживають його як синонім поняття «індивідуальність» [1, 4]. Як синонімічні у цих

роботах нерідко використовуються і поняття «творча індивідуальність» і «творча особистість».

Проаналізуємо різні психолого-педагогічні підходи до понять «індивід», «особистість», «індивідуальність», «суб'єкт», що дозволить нам виокремити найістотніше для визначення суті творчої індивідуальності.

Інтегративний підхід вказує на те, що індивідуальність – вищий синтез, інтегративний результат життєвого шляху людини; це своєрідність і неповторність людини як індивіда, як суб'єкта і як особистості; особлива форма буття окремої людини, в рамках якої вона живе і діє як автономна, унікальна і неповторна біосоціальна система, зберігаючи цілісність і тотожність самій собі в умовах безперервних внутрішніх і зовнішніх змін [1].

Індивідуальність проявляється і розвивається на основі особистісного розвитку. Вона є не щось особливе, відірване від особистості, а її невід'ємна частина, що забезпечує завершеність всіх особистісних утворень. Але вона ширша, багатша, яскравіша соціальної сутності людини, закріпленої в особистісних утвореннях, за рахунок природних характеристик. Конкретні поєднання природних і соціальних властивостей, таких як схильності і здібності, дозволяють людині саморозвиватися, самореалізовуватися, самостверджуватися із найбільшою повнотою, виявляючи творчість у діяльності і взаєминах.

Особливого відтінку набуває термін «індивідуальність» при вживанні його спільно зі словом «творчість». Якщо індивідуальність – сутнісна якість особистості, то «творчість» – сутнісна якість певної, а не будь-якої особистості, яка проявляється у певних видах діяльності.

Учені розглядають творчість як особистісну характеристику, але не як той чи інший набір особистісних рис, а як реалізацію людиною власної індивідуальності. Тому творчий процес і є проявом цієї індивідуальності.

Відтак щоб обґрунтувати визначення феномену “творча індивідуальність дітей старшого дошкільного віку” і уявити її як мету педагогічної діяльності, необхідно виокремити характерні особливості та закономірності прояву, які є суттєві для дітей цього віку.

Розглянуті нами теорії, які пояснюють поняття «особистість», «індивідуальність», «творчість», «творча індивідуальність», «суб’єкт діяльності» дозволили нам з’ясувати структурні компоненти творчої індивідуальності дітей.

Розглянемо докладніше найбільш важливі компоненти, зв’язки між ними і механізми, що забезпечує цілісність структури творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку.

При вивченні структурної основи творчої індивідуальності нами проаналізовані дослідження, присвячені проблемі розвитку творчої особистості, творчої обдарованості, індивідуальних відмінностей (Б.Ананьєв, Л. Виготський, Дж. Гілфордо, В. Давидов, О. Дьяченко, Г. Костюк, В.Кудрявцев, В.Кузьменко, В. Мерлін, С. Рубінштейн, Є.Торренс та ін.), дослідження, в яких робиться спроба пошуку таких комплексних властивостей, які б давали цілісне уявлення як про особистісний, так і індивідний розвиток людини (О. Г. Асмолов, О. В. Брушлинський, Н. С. Лейтес, Л. Собчик, В. М. Русалов).

Ученими доведено, що основними критеріями розвитку творчості дитини дошкільного віку є її продуктивна уява (В. Давидов, О. Дьяченко, І.Карабаєва). У дошкільному віці вже чітко проявляються індивідуальні властивості – різні діти досягають різного рівня розвитку здібностей; в тому числі і творчого розвитку, мають різні потреби й

інтереси, і відповідно до цього різний темп засвоєння нових знань і вмінь.

В. Давидов висловлює думку, що поява перших ознак особистості у дошкільному віці пов'язана головним чином з інтенсивним розвитком уяви, яка стає основою творчості, дитини, основою її становлення як унікальної особистості, як суб'єкта творчої діяльності, свідомості й самосвідомості [61, с.26].

Особливо інтенсивно досліджується проблема розвитку уяви в дитячому віці. Методологічною основою більшості досліджень цієї проблеми є теорія творчого (креативного) інтелекту, розроблена в 50-і роки Дж. Гілфордом і його послідовниками. Суть її полягає в тому, що на основі факторного аналізу були виділені окремі компоненти творчого мислення (фактори креативності), які визнаються загальними для дітей і дорослих і характеризують будь-які форми продуктивної діяльності:

- інтелектуальна творча ініціатива - спрямованість на вихід за рамки даних завдань і вимог повсякденної дійсності;

- широта категоризації - віддаленість асоціацій, несподіванка використання предметів, надання їм нового функціонального значення, узагальнення явищ, які мають очевидних зв'язків;

- гнучкість мислення - багатство і різноманітність асоціацій;

- оригінальність мислення - самостійність, нестандартність, оригінальність рішення (стосовно традиційних способів вирішення).

У роботах Дж. Гілфорда [137, 149] представлені два види мислення, що розрізняються за характером рішення розумових завдань: конвергентное і дивергентное. Конвергентное - мислення, необхідне для знаходження єдино вірного, заданого певним алгоритмом «правильного» рішення задачі. Дивергентное - мислення, що забезпечує оригінальні, що відхиляються від шаблону варіанти вирішення. Дивергентное мислення служить показником креативності

та властиво творчим людям, схильним утворювати нові і незвичайні комбінації знайомих елементів або вбачати взаємозв'язку там, де поверхневий погляд їх не виявляє

Відтак, дослідження вчених дозволили виокремити важливі компоненти творчої індивідуальності дітей такі як розвинена уява та творче мислення.

У руслі підходів до вивчення структури творчої особистості дітей дошкільного віку вчені визначають особливу роль активності:

- активність спрямована на творення, активність творчої діяльності дитини, втілення, реалізація в ній своїх творчих можливостей історичної природи людини (Б. Ананьєв);

- формування індивідуальності визначається її активністю в творчій діяльності. (Г. Костюк),

До компонентів творчої індивідуальності відносяться творчі нахили і здібності.

І.Резвіцький дав розгорнуте визначення індивідуальності: «Індивідуальність - це інтегральне поняття, що виражає особливу форму буття індивідів, в рамках якої вони володіють внутрішньою цілісністю і відносною самостійністю, що дає їм можливість активно (творчо) і своєрідним способом проявляти себе в навколишньому світі на основі розкриття своїх задатків і здібностей »(130, с.38)

В сучасній психолого-педагогічній літературі здібності трактуються як сполучна ланка між поняттями «індивідуальність» і «діяльність» (Б. Г. Ананьєв, В. Н. Дружинін, Б. М. Теплов, С. Л. Рубінштейн, В. Д. Шадріков). Під здібностями розуміються не просто індивідуальні особливості, а ті які мають відношення до успішного виконання будь-якої діяльності [153; 172].

Вченими здібності визначаються як індивідуальні особливості, що дають змогу за сприятливих умов успішно оволодівати тією чи іншою діяльністю, вирішувати певні завдання. Творчі здібності є фактором

творчої активності, яка лежить в основі творчої індивідуальності людини. [24; 86; 161].

Б. Теплов розглядав здібності як індивідуальні особливості, що обумовлюють успішність виконання окремого виду діяльності. Теплов Б.М. Способности и одарённость // Психология индивидуальных различий / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.Я. Романова. - М.: ЧеРо, 2002. С. 262 - 272.

Відтак, можна стверджувати індивідуальність - це поєднання психологічних особливостей людини, які складають її своєрідність, її відмінність від інших людей, які проявляються у творчих здібностях, нахилах,

ГрішПровідне місце в структурі творчої індивідуальності займає *мотивація*. Мотивація, як вважають дослідники, є основною рушійною силою людської поведінки. Вона пронизує її основні структурні утворення: спрямованість, характер, емоції, здібності, діяльність і психічні процеси [26, 89]. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Психологические исследования. -М.: Просвещение, 1968. — 464 с

Вважати, що творча індивідуальність визначатиметься *досвідом творення*, дає нам підстави аналіз цілого ряду філософських та психолого-педагогічних праць з проблем освіти людини і творчості (Ш. Амонашвілі, Б. Ананьєв, Р.Богданова, В. Давидов, В. Загвязінський, Е. Ільєнко, М. Каган, І. Колеснікова, О.Леонтьєв, І. Резвіцький, С. Рубінштейн ін.). Богд

Л.Іванова в структурі творчої індивідуальності виокремлює *індивідуальний* (інтелектуальний, емоційний і практичний) *досвід* дитини дошкільного віку.

Розмірковуючи про особистість творця, його якості, вчені приділяють увагу його суб'єктному досвіду. Досвід - найважливіша умова розвитку творчої особистості (А. Адлер, Б. Ананьєв,

Л. Анциферова, О. Леонтьєв, А. Маслоу, В.Мяс ищев, К. Платонов, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Е. Фромм, Е. Еріксон та інші) [4, 70, 80, 84, 114Бельк

Суб'єктний досвід дитини поєднує в собі досвід творення, досвід перетворення світу, створення нового індивідуально або соціально-значущого продукту (творча діяльність). Суб'єктні прояви мають емоційну та діяльнісну спрямованість і виражаються таким чином: через інтерес до діяльності; через вибіркове ставлення до різних видів діяльності; через ініціативність та бажання займатися певним видом діяльності. Отже, позиція суб'єкта діяльності є системою умовою і показником становлення творчої індивідуальності дитини, яких вона набуває протягом дошкільного дитинства.Бельк

Відповідно до розглянутих вище структурних компонентів, формування творчої індивідуальності, що ґрунтується на розумінні її як унікального комплексу властивостей, можливе за допомогою таких складових, як: розвинена уява, творче мислення (оригінальність, інтелектуальна творча ініціатива, гнучкість) творча активність (пізнавальна, емоційна, вольова), творчі нахили і здібності (інтелектуальні, евристичні, інтуїтивні), мотивація, спрямованість, наявність суб'єктного досвіду творення (інтелектуальний, емоційний, практичний (творча діяльність)).

Серед характерологічних якостей дослідники визначають здатність творчої індивідуальності відхилятися від шаблону, оригінальність, ініціативність, наполегливість, високу самоорганізацію, працездатність. Причому творча особистість знаходить задоволення не стільки у досягненні мети творчості, скільки у самому процесі творчості. [240,с.109].(Уфимцева)

У зв'язку з перерахованими вище характерними особливостями прояву творчої (креативної) особистості дітей старшого дошкільного

віку, вважаємо за можливе уточнити поняття «творча індивідуальність дітей старшого дошкільного віку».

Відтак, у контексті нашого дослідження ми будемо керуватися таким визначенням: «творча індивідуальність – це рівень розвитку особистості, яка характеризується творчими спрямованістю, мотивацією, здібностями, мисленням, активністю (творча, вольова, емоційна) (вольовими якостями), інтелектуальною ініціативою, нестандартними способами оволодіння знань, оригінальністю ідей, задумів, які проявляються у творчій діяльності і взаєминах з однолітками та іншими людьми (у колективі однолітків)».

Якщо індивідуальність дитини проявляється і реалізується в творчості, то у цьому зв'язку важливо розглянути детальніше особливості дитячої творчості та педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку

Список літератури